ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ & ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ

Με αφορμή μια στάμνα

27 Φεβρουαρίου
30 Ιουνίου 2008

Οργάνωση έκθεσης
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΚΕΡΑΜΕΙΚΗΣ
ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚ. Γ. ΨΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Το σχήμα και οι χρήσεις της στάμνας

Η στάμνα είναι ένα δοχείο κλειστού σχήματος με στενό λαιμό, ωοειδές, σφαιρικό ή αχλαδόσχημο σώμα, μία ή δύο λαβές και επίπεδη ή στρογγυλεμένη βάση. Η δημιουργία του σχήματος της στάμνας μπορεί να αναχθεί στη Μέση Νεολιθική Εποχή (5800 - 5300 π.Χ.). Από τότε και έως τα μέσα του 20ου αι. συναντάται σε όλη την Ελλάδα με διάφορες παραλλαγές και ονομασίες.

Στους νεώτερους χρόνους της παραδοσιακής κοινωνίας η στάμνα ήταν το κυριότερο πήλινο αγγείο για τη μεταφορά και αποθήκευση υγρών, κυρίως του νερού. Επιπλέον, η στάμνα διατηρούσε το νερό σε χαμηλή θερμοκρασία, λόγω του πορώδους της κεραμεικής επιφάνειάς της, που επέτρεπε την εφίδρωση του αγγείου. Στον Ελλαδικό χώρο έως την εγκατάσταση δικτύων ύδρευσης και την εμφάνιση της παγωνιέρας, στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, η πήλινη στάμνα ήταν απαραίτητη σε κάθε νοικοκυριό, αφενός για τη μεταφορά του νερού από την πηγή, την κρήνη ή το πηγάδι στο σπίτι και αφετέρου για τη διατήρηση δροσερού νερού το καλοκαίρι. Η μεταφορά του νερού στο σπίτι ήταν γυναικείο καθήκον.

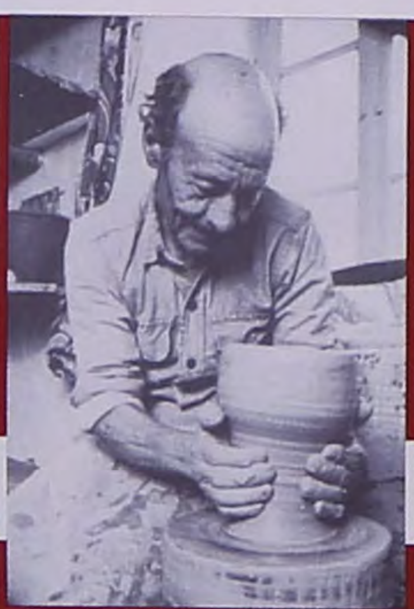

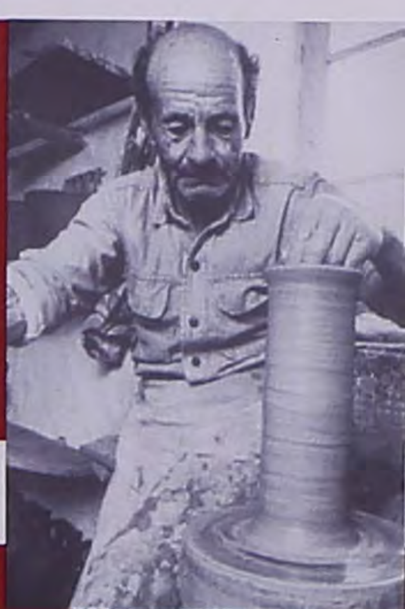

Από τη δεκαετία, λοιπόν, του 1960, καθώς οι στάμνες έχασαν το χρηστικό τους χαρακτήρα, ο τροχός του αγγειοπλάστη ελάττωσε σημαντικά την παραγωγή τους. Συγχρόνως, νέα υλικά, πλαστικό και αλουμίνιο, ιδιαίτερα ανθεκτικά, εύχρηστα και φτηνά, εκτόπισαν τον πηλό από την εξέχουσα θέση που κατείχε στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων.

Η στάμνα χρησίμευε και ως επιτραπέζιο σκεύος, ογκομετρικό δοχείο, παιχνίδι και αγγείο τέλεσης εθίμων.

Η κατασκευή της στάμνας θεωρούνταν από τον αγγειοπλάστη δύσκολη υπόθεση. Ο πηλός (χώμα και νερό) έπρεπε να είναι κατάλληλος και να δίνει κεραμεική επιφάνεια με διαπερατότητα, ώστε η στάμνα να «ιδρώνει», για να διατηρείται το νερό δροσερό. Οι στάμνες κατασκευάζονταν κυρίως στον κεραμεικό τροχό, μόνο οι πολύ μεγάλες γίνονταν με απλό πλάσιμο στο χέρι. Μετά το στέγνωμα, ψήνονταν στο καμίνι σε θερμοκρασία 900-1000° C. Αυτές που προορίζονταν για τη φύλαξη κρασιού ή λαδιού εφυαλώνονταν (γυάλωμα), καθώς η επιφάνειά τους έπρεπε να είναι στεγανοποιημένη. Σε πολλές περιπτώσεις το γυάλωμα εξυπηρετούσε διακοσμητικούς λόγους. Οι στάμνες διακοσμούνταν με ποικίλες τεχνικές και πλήθος θεμάτων, ανάλογα με τη χρήση, τις οικονομικές συνθήκες, την τεχνογνωσία και τη διακοσμητική παράδοση της περιοχής.

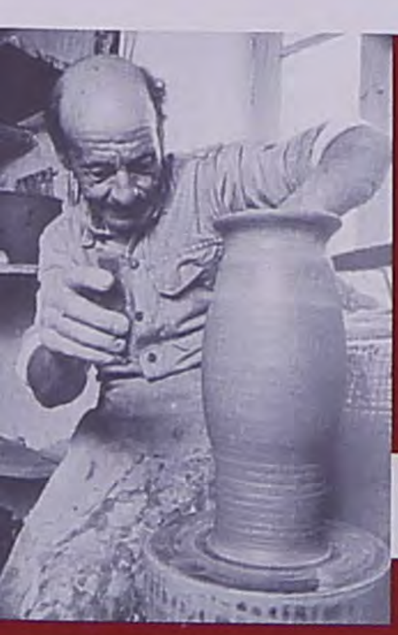

Τα εργαστήρια κεραμεικής είχαν χαρακτήρα οικοτεχνικό ή βιοτεχνικό και η τέχνη κληρονομούνταν από πατέρα σε γιο. Πολλά από τα αγγειοπλαστικά κέντρα εξειδικεύτηκαν στην κατασκευή σταμνών (Αίγινα, Μανταμάδος Λέσβου, Κεντρί Κρήτης).

Τα αγγειοπλαστεία ή τα μπακάλικα ήταν οι κατεξοχήν τόποι πώλησης των σταμνών. Συχνά γυρολόγοι ή οι ίδιοι οι αγγειοπλάστες φόρτωναν τα σταμνιά σε ζώα και τα πουλούσαν στις γειτονιές και τα παζάρια. Οι μεγάλες ποσότητες σταμνών διακινούνταν από τόπο σε τόπο με τα καΐκια. Στάμνες με δροσερό νερό πουλούσαν οι νερουλάδες στις συνοικίες των πόλεων. Το κόστος αγοράς μιας στάμνας δεν θεωρούνταν χαμηλό.

Η στάμνα, αγγείο κατεξοχήν μεταφοράς και αποθήκευσης νερού, συνδέθηκε με πολλά έθιμα του λαού. Η σημασιολογική φόρτιση του νερού -πηγής ζωής, καθαρμού και αφθονίας- προσέδιδε ιδιαίτερο συμβολισμό στην κεραμεική στάμνα.

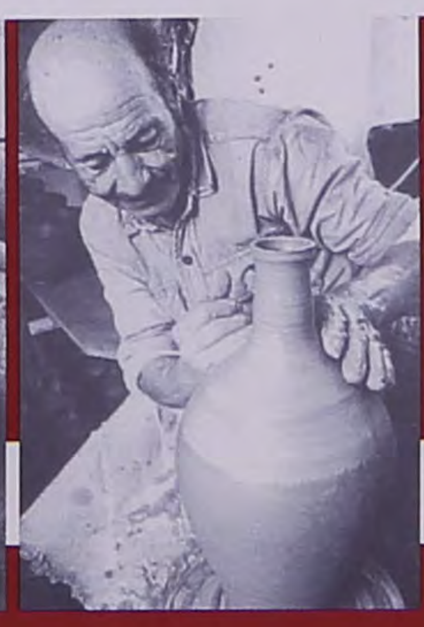

Η **στάμνα***, αγγείο για τη μεταφορά και αποθήκευση υγρών (νερό, κρασί, λάδι), υπήρξε ένα από τα πιο διαδεδομένα αντικείμενα στην αγγειοπλαστική παραγωγή των νεότερων χρόνων, λόγω της θέσης της στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων.

Με αφορμή τη **στάμνα**, η έκθεση επιχειρεί μια περιδιάβαση τόσο στην τέχνη της χρηστικής κεραμεικής, όσο και στην ελληνική παραδοσιακή κοινωνία, από τα μέσα του 18ου έως τα μέσα του 20ου αιώνα.

Την έκθεση πλαισιώνουν δύο εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά ηλικίας από 5 έως 12 χρόνων.

Η περιοδική έκθεση **Με αφορμή μια στάμνα** οργανώθηκε από το Κέντρο Νεώτερης Κεραμεικής-Ίδρυμα Οικ. Γ. Ψαροπούλου με την υποστήριξη του ΥΠΠΟ το 1997 και έως σήμερα παρουσιάστηκε σε πολλά μέρη της Ελλάδας.

** Το όνομά της προέρχεται από το βυζαντινό **σταμνίον**, το οποίο κατάγεται από τον αρχαίο στάμνο (ίσταμαι = στέκομαι όρθιος).*

Το Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης ευχαριστεί το Κέντρο Μελέτης Νεώτερης Κεραμεικής και ιδιαίτερα την Πρόεδρο του Ιδρύματος, κ. Μπέτυ Ψαροπούλου, για την αποδοχή της πρότασής του να φιλοξενήσει στους χώρους του την έκθεση ***Με αφορμή μια στάμνα.***

Το Λ.Ε.Μ.Μ.-Θ. μελετώντας τον κόσμο του χθες και παρουσιάζοντάς τον μέσα από ...αφορμές αντικειμένων, ανθρώπινων επινοήσεων και χειροποίητων κατασκευών, συμβάλλει στην κατανόηση του σημερινού κόσμου. Παράλληλα με τον προγραμματισμό των μόνιμων εκθέσεών του σε τρεις θεματικούς άξονες, διατροφή, στέγαση και ένδυση, πραγματοποιεί και περιοδικές εκθέσεις, που προσεγγίζουν τις θεμελιώδεις αυτές ανάγκες του ανθρώπου της παραδοσιακής κοινωνίας.

Όπως με την περιοδική έκθεση «Χάλκινα Διακοσμημένα Σινιά» (Οκτώβριος 2006 - Αύγουστος 2007 στο Λ.Ε.Μ.Μ.-Θ. και Οκτώβριος 2007- Απρίλιος 2008, φιλοξενία στο Ιστορικό-Λαογραφικό και Φυσικής Ιστορίας Μουσείο Κοζάνης), έτσι και με την έκθεση της ...στάμνας (Φεβρουάριος - Ιούνιος 2008), το Μουσείο επιδιώκει να δώσει στο κοινό αφορμές για προσέγγιση του θέματος της διατροφής στην παραδοσιακή κοινωνία: το σινί ως μαγειρικό σκεύος, δίσκος προσφοράς και τραπέζι, η στάμνα ως αγγείο μεταφοράς και αποθήκευσης υγρών. Η στάμνα μάλιστα, που είναι το κατεξοχήν αγγείο του νερού, του νερού ως πηγής ζωής και καθαρμού, είναι ακόμη πιο ...κοντά μας, καθώς το νερό ως πηγή ενέργειας αυτή τη φορά έχει ήδη σημαντική θέση στο Μουσείο με τη μόνιμη έκθεση «Στους Μύλους της Μακεδονίας και της Θράκης: Νερόμυλοι, Νεροπρίονα, Νεροτριβές και Μαντάνια στην Παραδοσιακή Κοινωνία».

Η έκθεση ***Με αφορμή μια στάμνα*** *είναι όμως κυρίως αφορμή για τη λειτουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο Λ.Ε.Μ.Μ.-Θ. με θέμα την κεραμεική.*

Μαριάννα Βιλδιρίδη-Χατζητόλιου
Πρόεδρος Δ.Σ. του Λ.Ε.Μ.Μ.-Θ.

Ημέρες και ώρες λειτουργίας:
Κάθε μέρα, εκτός Πέμπτης:
9:00 - 15:00
Τετάρτη: 10:00 - 22:00

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ & ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ
Βασ. Όλγας 68, 546 42 Θεσσαλονίκη
τηλ.: 2310 889840, 889855, fax: 2310 844848
email: lemm-th@otenet.gr, www.lemmth.gr